

УДК 343.148

Ковалевська Є. В. – аспірант Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СПЕЦІАЛІСТА-МЕДИКА ТА СУДОВОГО ЕКСПЕРТА, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Проаналізовано кримінальне процесуальне законодавство та низку відомчих нормативно-правових актів, що регламентують участь спеціаліста-медика й судово-медичного експерта в кримінальному провадженні. Досліджено процесуальне становище, права й обов'язки суб'єктів, що володіють спеціальними медичними знаннями. Висвітлено аспекти кваліфікаційних вимог, яким вони мають відповідати. Акцентовано на змінах, що відбулися в означеній сфері після прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України. Виявлено недоліки правового регулювання зазначеної проблеми. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення норм вітчизняного законодавства, які регламентують цю діяльність.

Ключові слова: судово-медичний експерт, спеціаліст-медик, лікар у кримінальному провадженні, процесуальні й освітні вимоги до лікаря та експерта, спеціальні медичні знання.

Особливо небезпечними є злочини, що посягають на життя та здоров'я людини. Специфіка їх розслідування зумовлена об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Це стосується широкого спектра способів позбавлення особи життя або заподіяння тілесних ушкоджень, що безпосередньо визначає слідову картину й передбачає активне використання спеціальних знань, передусім у галузі медицини, під час обрання засобів і методів отримання інформації, необхідної для встановлення особи, яка вчинила злочин.

Залучення спеціалістів із галузі медицини сприяє швидкому, усебічному й об'єктивному виконанню завдань щодо розслідування злочинів.

З огляду на форми застосування спеціальних медичних знань, доцільно дослідити правосуб'єктність спеціаліста-медика

й судового експерта під час досудового розслідування та судового слідства.

Зазначену проблематику проаналізовано в працях таких учених, як В. М. Махов, Б. В. Романюк, І. М. Сорокотягін, В. Ю. Стеценко та ін.

Діяльність судового експерта в процесі досудового слідства досліджували Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, О. О. Волобуєва, П. П. Іщенко, В. К. Лисиченко, Е. Б. Мельникова, Б. В. Романюк, О. Р. Россинська, М. О. Селіванов, М. Г. Щербаковський та ін.

Запорукою високої якості розслідування злочинів є «застосування під час провадження знань із різних галузей науки й техніки» [1, с. 7].

Процес доказування в кримінальному провадженні – це підтвердження відповідними доказами адекватного та правильного відтворення й відображення реальних обставин події злочину.

Розслідування злочинів передбачає розроблення його мотивованих, цільових та ідеальних форм і планів, що можливе лише завдяки застосуванню необхідних знань, а саме спеціальних. Розслідування злочинів провадять особи, які мають професійні знання в галузі права та певними знаннями в інших галузях науки, техніки, мистецтва.

Удосконалення наукових методів кримінально-процесуального пізнання передбачає активне застосування спеціальних знань іншими фахівцями, які долучаються до розслідування злочинів, спеціалізуються на окремих видах діяльності, зокрема судовій медицині [2, с. 149].

Спеціальні знання є важливим процесуальним інститутом, який встановлює підстави участі осіб, обізнаних щодо розслідування злочинів, а також умови застосування знань із неправових галузей у кримінальному процесі [3, с. 26].

Під час дослідження фактичних обставин у контексті медицини послуговуються лише тими засобами, способами й методами, які ґрунтуються на певних правових нормах. Ці дослідження здійснюють спеціально вповноважені на це особи відповідно до компетенції та спеціальних знань.

Застосування спеціальних медичних знань у розслідуванні кримінальних проваджень має на меті: проведення судової експертизи, що надає слідчому чи суду можливість одержати нові докази; залучення фахівця до огляду місця події та інших

слідчих дій; виконання відповідними особами консультативно-довідкових функцій [4, с. 16].

Питання про цільове застосування спеціальних знань тісно пов'язане із формами їх застосування під час розслідування злочинів.

Застосування спеціальних знань на стадіях досудового розслідування та судового розгляду регулює кримінальне процесуальне законодавство України. У межах кримінального провадження (коли постає потреба в наукових, технічних або інших спеціальних знаннях) призначають експертизу (ч. 1 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України) або запрошують спеціаліста для участі в здійсненні слідчих (розшукових) дій (ст. 71 КПК України).

Однією із форм застосування спеціальних знань є участь спеціаліста в проведенні слідчих (розшукових) дій, що має на меті розширення практичних можливостей слідчого щодо кваліфікованої реалізації певних слідчих дій, об'єктивне й усебічне з'ясування обставин події, а також виявлення, фіксацію та вилучення матеріальних об'єктів завдяки використанню професійних знань і навичок.

Під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, наприклад убивства, участь спеціаліста в галузі судової медицини є обов'язковою. За неможливості такого фахівця участі до огляду трупа на місці його виявлення залучають іншого лікаря (ст. 238 КПК України).

Згідно зі ст. 71 КПК України, спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок, бере участь у проведенні слідчої дії під час досудового розслідування та в судовому розгляді [5].

З прийняттям 2012 року чинного КПК України, на противагу попередньому, законодавець визнав спеціаліста й експерта учасниками кримінального провадження.

Кримінальне процесуальне законодавство не обмежує коло слідчих дій, до участі в яких можуть залучати спеціаліста в галузі медицини, хоча й передбачає випадки обов'язкового залучення судово-медичного експерта, а коли це неможливо – лікаря,

зокрема для зовнішнього огляду трупа й ексгумації (ст. 238, 239 КПК України).

Аналіз кримінального процесуального законодавства та практичної діяльності засвідчує, що спеціалісти в галузі медицини мають брати участь у допиті як неповнолітніх, так і повнолітніх осіб, що страждають на певні захворювання, а також в інших слідчих діях (огляді місця події в медичних установах, проведенні там обшуків, вилученні й огляді медичної документації тощо). Вони надають допомогу слідчому за потреби отримати зразки крові, слини, волосся, кісток або інших частин тіла людини для порівняльного дослідження під час проведення в кримінальному провадженні судово-медичної експертизи речових доказів [6, с. 65–69]. Також лікарів залучають до здійснення слідчих (розшукових) дій за участі малолітньої або неповнолітньої особи (ч. 1 ст. 227 КПК України), під час пред'явлення особи для впізнання (ч. 8 ст. 228 КПК України), пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230 КПК України), огляду (ч. 3 ст. 237 КПК України), слідчого експерименту (ст. 240 КПК України), освідування особи (ч. 2 ст. 241 КПК України), отримання зразків для експертизи (ч. 1 ст. 245 КПК України).

Відповідно до ч. 3 ст. 71 КПК України, сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги.

Згідно з нормами ч. 4 ст. 71 КПК України, спеціаліст має право: 1) ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду; 2) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням; 3) акцентувати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерних обставинах чи особливостях речей і документів; 4) ознайомлювати з протоколами процесуальних дій, у яких він брав участь, і подавати до них зауваження; 5) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження. Окрім цього, у Кодексі закріплено певні обов'язки спеціаліста, а саме: 1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади; 2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення

щодо поставлених запитань; 3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, здійснюваних під час нього та які стали відомі спеціалістові у зв'язку з виконанням його обов'язків; 4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України [5].

Однією з головних вимог до спеціаліста (як і експерта, залученого до кримінального провадження), відповідно до ст. 79 КПК України, є його незацікавленість у результатах розслідування справи. Згідно з ч. 2 ст. 79 КПК України, спеціаліст та експерт не мають права брати участь у кримінальному провадженні в разі, якщо вони проводили ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовують у конкретному кримінальному провадженні [5].

У ст. 80 КПК України зафіксовано обов'язок експерта й спеціаліста заявити про самовідвід, а також про можливість особам, які беруть участь у кримінальному провадженні, заявити їм відвід. У разі задоволення відводу експерта чи спеціаліста, про що йдеться в ч. 2 ст. 83 КПК України, до кримінального провадження залучають інших учасників (у строк, визначений слідчим суддею, судом) [5].

Законодавчі положення підтримують і науковці. Так, Е. Б. Мельникова вважає, що «незацікавленість спеціаліста становить процесуальну гарантію його об'єктивності». Цьому сприяють певні правила, зокрема щодо запрошення незацікавленого та відвід зацікавленого в результаті справи спеціаліста [7, с. 8].

Ми поділяємо думку О. О. Волобуєвої про те, що варто передбачити норму, яка визначала б відповідні санкції експерту та спеціалісту за невиконання вимог про самовідвід [8, с. 51].

Вважаємо за доцільне доповнити Кримінальний кодекс України ст. 385¹ такого змісту: «Відмова експерта та спеціаліста від виконання вимог ст. 80 КПК України під час досудового розслідування чи судового розгляду, що спричинило винесення судом необґрунтованого рішення».

Розслідуючи злочини проти життя та здоров'я особи, слідчий, залежно від характеру злочину, вирішує, лікаря якої спеціалізації потрібно залучити до участі в провадженні.

Згідно зі ст. 71 КПК України, слідчий може на власний розсуд залучити лікарів відповідної спеціальності (хірург, стоматолог,

педіатр тощо). Так, за наявності трупа для встановлення особи потерпілого можуть бути корисними знання лікаря-стоматолога, який за результатами огляду протезів і пломбованих зубів може повідомити на місці певну інформацію, що дасть змогу встановити його особу [6, с. 95].

З огляду на те, що в повсякденному житті дедалі частіше як жінки, так і чоловіки звертаються за допомогою до пластичних хірургів, ретельний огляд поверхні тіла спеціалістом допоможе виявити малопомітні сліди перенесених операцій, а отже, встановити особу [9, с. 2–3].

Визначаючи, лікаря якої спеціалізації доцільно залучати до провадження, слідчий повинен знати, яким кваліфікаційним вимогам має відповідати лікар.

Згідно зі ст. 74 Основ законодавства про охорону здоров'я, до медичної діяльності допускаються особи, які мають належну спеціальну освіту й відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам. Єдині кваліфікаційні вимоги до осіб, які займаються певними видами медичної та фармацевтичної діяльності, встановлює центральний орган виконавчої влади у сфері охорони здоров'я [10]. Одним із головних законодавчих актів, якими слід керуватися під час визначення кваліфікаційних вимог, застосовуваних до спеціаліста-медика різних спеціалізацій, є Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників системи охорони здоров'я, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 року № 117, і Положення про порядок проведення атестації лікарів, затверджене наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 грудня 1997 року № 359.

Найпоширенішою формою використання спеціальних медичних знань у кримінальному судочинстві є судово-медична експертиза. Безперечно, експертне дослідження є найбільш точним, ґрунтовним і всебічним. Висновок експерта має неабияке доказове значення. Процедура підготовки матеріалів, призначення й виконання експертизи перевірена багаторічним досвідом і детально регламентована.

Якщо перед слідчим (судом) постає проблема отримання та оцінювання доказів, розв'язання якої потребує застосування спеціальних знань, він залучає судового експерта для одержання від нього відповідних рекомендацій [4, с. 59].

Відповідно до ст. 69 та 101 КПК України, судовий експерт – це особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право проводити експертизу і якій доручено досліджувати об'єкти, явища та процеси, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, а також дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Судовий експерт є одночасно процесуальною особою та носієм спеціальних знань. Процесуальні умови діяльності судового експерта регламентовані положеннями КПК України, а саме: він не зацікавлений у результатах справи; має законні підстави для відводу чи самовідводу; добровільно виконує свої обов'язки із застосування спеціальних знань за замовленням визначених законом учасників процесу. Тобто, з погляду процесуального права, судовий експерт є одним із процесуальних суб'єктів, які сприяють здійсненню правосуддя. З позицій науки криміналістики умовою визнання особи судовим експертом є наявність у неї необхідних знань і реальних можливостей для надання висновку з досліджуваних питань.

Таким чином, фізична особа може виконувати обов'язки судового експерта: 1) за наявності спеціальних знань і практичних навичок у галузі медицини, необхідних для виконання експертних завдань; 2) за умов дотримання процесуальних вимог щодо незацікавленості її в результатах справи. Слідство залучає судового експерта до виконання завдань, пов'язаних із невизначеністю чинників, що впливають на інформаційні процеси, неповнотою вихідних даних, а також браком детермінованих алгоритмів їх виконання. Такі завдання реалізують шляхом використання методів судових експертиз [4, с. 61].

Згідно зі ст. 242 КПК України, проведення експертизи є обов'язковим для встановлення причин смерті, визначення тяжкості й характеру тілесних ушкоджень, з'ясування віку особи (якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а в інший спосіб отримати ці відомості неможливо), статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 Кримінального кодексу України. Окрім цього, закон зобов'язує слідчого під час проведення допиту неповнолітнього свідка за потреби залучати лікаря (ч. 1 ст. 227 КПК України).

Основним юридичним фактом, на підставі якого виникає система процесуальних відносин щодо взаємодії судового експерта з іншими процесуальними суб'єктами, є постановою слідчого чи ухвалою слідчого судді або суду про проведення експертизи.

У процесі дослідження об'єктів судовий експерт може встановлювати обставини, що мають значення для справи та щодо яких йому не було поставлено питання [11, с. 76], а також виявляти нові сліди. Ознайомлюючись з обставинами кримінального провадження, досліджуючи речові докази, експерт може повніше, ніж слідчий і суд, визначити коло питань, що підлягають експертному дослідженню. В окремих випадках він здатний виявити нові обставини, що мають суттєве значення для встановлення істини. У всіх цих випадках ідеться про так звану експертну ініціативу, за якої судовий експерт має детально відобразити в описовій частині висновку обставини виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цих слідів [12, с. 199].

Після проведення призначеної слідчим, слідчим суддею чи судом або за зверненням сторони кримінального провадження експертизи зазначена особа надає висновок судового експерта, який має доказове значення [12, с. 3]. Так, ст. 69 КПК України зобов'язує експерта з'явитися за викликом слідчого і дати об'єктивний висновок за поставленими питаннями. Якщо питання не належать до сфери спеціальних знань експерта або надані йому матеріали недостатні для проведення досліджень, то експерт письмово інформує особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство і норми Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року регламентують діяльність судового експерта на стадії досудового розслідування.

Згідно із цим Законом, судовий експерт незалежно від виду судочинства зобов'язаний: провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок; на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, судді, суду дати роз'яснення щодо наданого ним висновку; заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі. Також судовий експерт має право: 1) ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи, і подавати клопотання

про надання додаткових матеріалів; 2) акцентувати у висновку експерта на виявлені під час проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи та щодо яких йому не були поставлені запитання; 3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих або судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи; 4) подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта; 5) одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням; 6) здійснювати на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, ураховуючи передбачені законом обмеження [14].

Інші права й обов'язки судового експерта визначені в КПК України. Так, згідно з ч. 5 ст. 69 цього Кодексу, особа, яку призначають експертом, має такі права: 1) особисто провести повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а за потреби – роз'яснити його; 2) прибути до слідчого, прокурора, суду й дати відповіді на запитання під час допиту; 3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта; 4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про перебіг проведення експертизи та її результати; 5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом [5].

Для визначення основних критеріїв компетентності експерта необхідно з'ясувати, якими спеціальними знаннями він має володіти.

На думку В. В. Степанова та Л. І. Шапіро, структура спеціальних знань, якими володіє експерт, передбачає: а) знання, отримані в межах основної освітньої програми вищої професійної освіти за відповідною спеціальністю; б) знання, одержані під час подальшої підготовки за конкретною експертною спеціальністю, рівень яких визначають експертно-кваліфікаційні комісії в процесі

атестації; в) спеціальні знання, яких експерт набуває безпосередньо під час професійної діяльності, самостійної роботи з ознайомлення з новітніми досягненнями науки, проведення експериментальних досліджень, конструювання приладів, пристосувань тощо [15, с. 119].

Основними критеріями компетентності експерта є наявність у нього: вищої професійної освіти, підтвердженої дипломом державного зразка; експертної спеціальності, яка відповідає призначеній експертизі; навичок професійної діяльності, про що свідчить загальний стаж роботи у відповідній сфері, а також досвід участі в судочинстві як спеціаліста або експерта; даних про підвищення кваліфікації, підтверджених атестатами, сертифікатами, свідоцтвами й іншими документами [15, с. 122–123].

З огляду на положення ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» стосовно того, що судово-експертну діяльність провадять державні спеціалізовані установи, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, доцільно акцентувати увагу на кваліфікаційних вимогах, що висувають до таких осіб.

Відповідно до ст. 10 цього Закону, судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче ніж спеціаліст, пройшли відповідну підготовку й отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. До проведення судових експертиз, окрім тих, які здійснюють виключно державні спеціалізовані установи, можуть долучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче ніж спеціаліст, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані й отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [14].

Судовим експертом не може бути особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною, або яка має незняту чи непогашену судимість, або на яку протягом останнього року було накладено адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта.

Згідно з Інструкцією «Про проведення судово-медичної експертизи», затвердженою наказом Міністерства охорони

здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6, судово-медичну експертизу здійснюють фахівці державних установ судово-медичних експертиз Міністерства охорони здоров'я України. Проведення судово-медичних експертиз може відбуватися на підприємницьких засадах на підставі ліцензії, що видає Міністерство охорони здоров'я України.

Фахівці державних установ судово-медичної експертизи повинні мати вищу медичну (фармацевтичну) освіту, пройти спеціальну підготовку з проведення судово-медичних експертиз та отримати сертифікат на звання судово-медичного експерта.

Без додаткового узгодження з особою, яка призначила експертизу, до участі в проведенні судово-медичних експертиз як експертів можуть залучати професорів і викладачів кафедр судової медицини, фахівців закладів охорони здоров'я та інших відомств.

Судово-медичних експертів можуть залучати до участі в початкових та інших слідчих діях: огляду трупів на місці події (виявлення), ексгумації, вилучення зразків тощо.

За потреби вирішити питання, що передбачають наявність спеціальних знань із судової медицини й інших галузей науки і техніки, призначають комплексну експертизу, яку виконують судово-медичні експерти та фахівці інших спеціальностей.

Персональний склад експертів, які проводять експертизу, визначає особа, яка призначила експертизу, або начальник бюро судово-медичної експертизи (за відсутності в документі про призначення експертизи персонального складу експертів) [14].

Отже, розглянувши аспекти процесуальних та кваліфікаційних вимог до осіб, які мають спеціальні медичні знання та беруть участь у кримінальному провадженні, можна дійти таких висновків.

По-перше, задля посилення відповідальності спеціаліста й експерта за дотримання процесуальних вимог про самовідвід вважаємо за доцільне доповнити Кримінальний кодекс України ст. 385¹ такого змісту: «Відмова експерта та спеціаліста від виконання вимог ст. 80 КПК України під час досудового розслідування чи судового розгляду, що спричинило винесення судом необґрунтованого рішення».

По-друге, з огляду на те, що слідчий самостійно обирає лікаря відповідної спеціалізації, якого буде залучено до участі в слідчих (розшукових) діях, слідчий та інші працівники органів досудового розслідування мають зважати на освітні

кваліфікаційні вимоги, передбачені для спеціалістів-медиків різних спеціалізацій.

По-третє, залучаючи під час кримінального провадження конкретного судового експерта до проведення судово-медичної експертизи, працівники органів досудового розслідування та суд мають урахувати освітні кваліфікаційні вимоги до таких осіб, що закріплені в спеціальних відомчих нормативно-правових актах.

По-четверте, спеціалісти-медики та судові експерти повинні неухильно дотримуватися процесуальних та кваліфікаційних вимог, якщо їх залучають до досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закатов А. А. Использование научно-технических средств и специальных знаний в расследовании преступлений / А. А. Закатов, Ю. Н. Оропай. – Киев : РИО МВД УССР, 1980. – 104 с.
2. Романюк Б. В. Спеціальні знання – основа кримінально-процесуального пізнання на досудовому слідстві / Б. В. Романюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2002. – № 4. – С. 143–152.
3. Галдецька І. Г. Правові та наукові основи використання спеціальних медичних знань при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Галдецька Ірина Григорівна. – Київ, 2011. – 231 с.
4. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів : монографія / О. М. Моїсєєв. – Донецьк : Норд-Прес, 2007. – 187 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.
6. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія / Б. В. Романюк. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2002. – 196 с.
7. Мельникова Э. Б. Участие специалиста в следственных действиях / Э. Б. Мельникова. – М. : Юрид. лит., 1964. – 87 с.
8. Волобуєва О. О. Необхідність вдосконалення кримінально-процесуального статусу спеціаліста (експерта) у ракурсі взаємодії зі слідчим / О. О. Волобуєва // Право і безпека. – 2005. – № 4–3. – С. 50–54.
9. Мерецкий Н. Е. Методология обнаружения и фиксации объектов криминалистического и судебно-медицинского характера : науч.-практ. пособие / Н. Е. Мерецкий, В. В. Прутовых. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 184 с.
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс] : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – С. 19. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. – Назва з екрана.
11. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве [Электронный ресурс] / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 2000. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/content/392.html>. – Загл. с экрана.
12. Вандер М. Б. Проблемы правоотношений органов предварительного следствия и судебно-экспертных учреждений / М. Б. Вандер // Актуальные вопросы организации и производства судебных экспертиз. Школа-семинар / под

общ. ред. С. А. Смирновой, В. А. Эпштейна. – СПб.: Центр. лаборатория суд. экспертизы МЮ РФ, 1999. – С. 196–199.

13. Комаха В. О. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів: монографія / [В. О. Комаха, Г. Ф. Кривда та ін.; за заг. ред. В. О. Комахи]. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 339 с.

14. Про судову експертизу [Електронний ресурс]: Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – С. 232. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. – Назва з екрана.

15. Степанов В. В. Компетентность и компетенция как категории судебной экспертизы / В. В. Степанов, Л. Г. Шапиро // Известия вузов. – 2007. – № 3. – С. 117–125. – (Серия «Правоведение»).

REFERENCES

1. Zakatov, A.A., & Oropai, Iu.N. (1980). *Ispolzovanie nauchno-tehnicheskikh sredstv i specialnykh znaniy v rassledovanii prestuplenii [Use of scientific and technical means and special knowledge in the investigation of crimes]*. Kiev: RYO MVD USSR [in Russian].

2. Romaniuk, B.V. (2002). Spetsialni znannia – osnova kryminalno-protsesualnogo piznannia na dosudovomu slidstvi [Special knowledge is the basis of criminal-procedural knowledge in the pre-trial investigation]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 4, 143-152 [in Ukrainian].

3. Haldetska, I.H. (2011). Pravovi ta naukovi osnovy vykorystannia spetsialnykh medychnykh znan pry rozsliduvanni zlochyniv [Legal and scientific basis for the use of special medical knowledge in the investigation of crimes]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Moisieiev, O.M. (2007). *Vysnovok eksperta v konteksti vziaemodii protsesualnykh subiektiv [The expert's conclusion in the context of the interaction of procedural subjects]*. Donetsk: Nord-Pres [in Ukrainian].

5. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine]*. (2017, March 3). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

6. Romaniuk, B.V. (2002). *Suchasni teoretychni ta pravovi problemy vykorystannia spetsialnykh znan u dosudovomu slidstvi [Modern theoretical and legal problems of using special knowledge in pre-trial investigation]*. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].

7. Melnikova, E.B. (1964). *Uchastie specialista v sledstvennykh deistviiah [Participation of a specialist in investigative actions]*. Moskva: Yurid. lit [in Russian].

8. Volobueiva, O.O. (2005). Neobkhdnist vdoskonalennia kryminalno-protsesualnogo statusu spetsialista (eksperta) u rakursi vziaemodii zi slidchym [The need to improve the criminal-procedural status of a specialist (expert) in terms of interaction with an investigator]. *Pravo i bezpeka, Right and safety*, 4-3, 50-54 [in Ukrainian].

9. Mereckii, N.E., & Prutovyh, V.V. (2009). *Metodolohiia obnaruzeniia i fiksacii obektov kriminalisticheskoho i sudebno-medycynskoho haraktera [Methodology of detecting and fixing forensic and forensic purposes]*. Moskva: Iurilitinform [in Russian].

10. Zakon Ukrainy osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: vid 19 lystop. 1992 r. No. 2801-XII [The basis of the legislation of Ukraine on health from November 19, 1992 No. 2801-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of*

Verkhovna Rada of Ukraine, 4. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> [in Ukrainian].

11. Konovalova, V.E. (2000). *Versiia: koncepcia i funkcii v sudoproizvodstve [Version: concept and functions in legal proceedings]*. Harkov: Konsum. Retrieved from <http://www.lib.ua-ru.net/content/392.html> [in Russian].

12. Vander, M.B. (1999). Problemy pravootnoshenii organov predvaritel'nogo sledstviia i sudebno-ekspertnykh uchrejenii [Problems of legal relations between the bodies of preliminary investigation and forensic institutions]. *Aktualnye voprosy orhanizatsii i proizvodstva sudebnykh ekspertiz. Shkola-seminar [Actual issues of the organization and production of forensic examinations. School-seminar]* S.A. Smirnova, V.A. Epshteina (Eds.). SPb.: Centr. lab. sud. ekspertizy Mlu RF, 196–199 [in Russian].

13. Komakha, V.O., & Kryvda, H.F. (Eds.). (2004). *Taktyka vykorystannia spetsialnykh znan u formi sudovoi ekspertizy v protsesi rozsliduvannia i rozkryttia zlochyniv [Tactics of using special knowledge in the form of forensic examination in the process of investigation and disclosure of crimes]*. Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].

14. Zakon Ukrainy pro sudovu ekspertyzu vid 25 liut. 1994 r. No. 4038-XII [About forensic examination from February 25, 1994 No. 4038-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 28. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> [in Ukrainian].

15. Stepanov, V.V., & Shapiro, L.G. (2007). Kompetentnost i kompetenciia kak kategorii sudebnoi ekspertizy [Competence and competence as categories of forensic examination]. *Izvestiia vuzov, Proceedings of high schools*, 3, 117-125 [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 29.11.2017

Kovalevska Ye. – *Postgraduate Student of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine*

Procedural and Educational Requirements for Legal Personality of Medical Specialist and Forensic Expert Participating in Criminal Proceedings

Involvement of specialists in the field of medicine contributes to the goals of rapid, comprehensive and objective solving of the investigation of crimes.

Based on the forms of application of special medical knowledge, there is a need to consider the legal personality of a medical specialist and a forensic expert during a pre-trial investigation and a judicial investigation.

Given the different specialization of physicians, the investigator should, when choosing which physician to be included in the proceedings, need to know what qualifications the doctor should answer.

During the forensic examination the expert solves questions of a medical nature only, while he must be competent in them and have sufficient level of knowledge.

The criminal procedural legislation and a number of departmental normative legal acts regulating the participation of a medical specialist and a forensic expert in criminal proceedings are analyzed. The procedural position, rights and obligations of subjects having special medical knowledge are explored, some aspects of educational requirements, which are put forward to them, are disclosed. The emphasis is on the changes that have taken place with the adoption of the current Criminal Procedural Code in these matters. The shortcomings of the legal regulation of this problem were identified and proposals were made for improving the norms of the domestic legislation regulating the said activity.

Medical professionals and forensic experts should strictly adhere to the procedural and educational requirements imposed upon them if they are involved in the investigation of crimes. Compliance with all procedural and other legal norms by the participants in criminal proceedings provides a complete, comprehensive, well-founded investigation of all the circumstances of the commission of the crime and the establishment of the perpetrators.

Keywords: forensic medical expert, specialist physician, doctor in criminal proceedings, procedural and educational requirements for a doctor and expert, special medical knowledge.